

Bokmeldinger

Ronald W. Nelson: Fulbe Cultural Elements as Contact Points for the Gospel. Fuller Theological Seminary, School of World Mission. Pasedena 1981.

Dette er en uhyre verdifull doktoravhandling for alle som er interessert i eller har direkte tilknytning til misjon blant muslimer sør for Sahara. Det gjelder i særdeleshet dem som har kontakt med fulbene (fulanerne), og en kan neppe unngå å komme i kontakt med dem hvis en skal drive misjonsarbeide blant muslimer i denne delen av Afrika. De er nemlig utbredt over et stort område fra Senegal i vest til Sudan i øst og så langt sørover som tsetseflue og skog tillater dette folket å vandre med sine kuflokker.

Forfatteren har over 20 års erfaring som misjonær i Kamerun, en stor del av tiden ansatt ved studio for Radio Evangelists Røst i Ngaoundere som produserte kristne radioprogram særlig beregnet på fulbene.

Avhandlingen bygger på en antropologisk og etnologisk analyse ut fra den forutsetning at disse disipliner kan gi en kristen evangelist vesentlig hjelp til å presentere evangeliet på en adekvat måte. Forfatteren tar for seg to typer materiale: 1. Trekk, institusjoner og hele den kulturelle mangfoldighet hos nomadefulbene, vesentlig representert ved en klan som kalles wodaabe (dobbel vokan uttales lang). Den er utbredt over et stort område, men materialet hentes vesentlig fra Kamerun og Nigeria. Her trekkes ut to hovedtema; fertilitet og «pulaku». Det siste er et fulbeuttrykk

som vanskelig lar seg oversette, men hvis en sier fulbehet gir dette en antydning av hva som ligger i uttrykket. 2. Initiasjons- eller transisjonsmyter hentet fra jeerifulbene i Senegal-Mali. Disse mytene analyseres for å avdekke nomadefulbenes verdensanskuelse. En slik myte er trykt i sin helhet som et appendiks.

Første kapittel tar for seg fulbenes etniske identitet, kulturelle enhet, geografiske utbredelse og opphav. De deles i to hovedgrupper, nomader og fastboende. Han påviser en diktomi som dreier seg om to poler: Etnisk renhet hos nomadene og islamsk renhet hos de fastboende. Men han påviser også at til tross for store kulturelle forskjeller må de to gruppene likevel regnes for et folk.

I andre kapittel får vi en innføring i fulbenes historie og en kort presentasjon av tre imperiebyggere og deres imperium på 1800-tallet. Utgangspunktet deres var renselse av islam og utbredelse av religionen ved hellig krig, jihad. Men etter som krigene utviklet seg, kom jihad mer i bakgrunnen. Fulbene har spilt en vesentlig rolle for utbredelsen av islam blant de øvrige folkeslagene både ved hellig krig og omreisende predikanter. Bemerkelsesverdig er her påvisningen av at til tross for hellig krig beholdt nomadeklanene mye av sine animistiske tradisjoner og ble bare i det ytre muslimer.

For den som skal arbeide blant fulbene, og i særdeleshet blant nomadene, er tredje kapittel, som beskriver kulturen, det mest interessante. Vi får her en innføring i klanstrukturen og den sosiale

struktur med nyttige opplysninger om ekteskap, familie og kveg. Det siste har en så vesentlig plass i kulturen at en pullo (sing. av fulbe) vil i mange tilfeller sette dette foran kone og barn. Riter, danser, symboler og rituelle objekter har også fått en bred plass. Her er også eksempel på en rekke planter av rituell betydning. Det mest fascinerende er fenomener og fenomenkomplekser som synes å være totalt kontradiksjonære, men som likevel eksisterer side om side. Et godt eksempel er to former for giftemål. Det ene, kooggal, er endogamt, men det andre, deetuki, er eksogamt. Deetuki er knyttet til en rituell dans, geerwol, hvor unge men gjør sitt ytterste for å bli attraktive for unge kvinner av en annen klan med henblikk på å forføre dem. Her finner forfatteren at de sammenbindende og bærende elementer er pulaku og fertilitet.

Transisjonsmytene hos fulbene har hittil vært lite kjent og brukt av forskerne. De er utvilsomt pre-islamske, og analysen av dem er med på å klargjøre forståelsen av riter og symboler. Tidligere forskere har postulert en polaritet som basis for forståelse av verdensanskuelse og fenomenkomplekser i kulturen. Ut fra analyse av myter går Nelson en annen vei. Han postulerer et trepolart system hvor avhengighet, og ikke motsetning er det bærende element. Mann, kvinne og kveg er avhengige av hverandre. Dette fremstilles som et triangel hvor mannen er avhengig av de to motsvarende hjørner i triangelet, kvinnen av sine to motsvarende hjørner og kveget av sine to.

Det dypere lag i verdensanskuelsen, selve basis avdekkes gjennom myten. Konklusjonen kan stikkordsmessig gjengis: Planter, dyr og menneskelig liv er uløselig sammenvevd. Det ytterste gode er tripolart: Mann-kvinne-kveg. – Men det tripolare triangel hvor der rår absolutt avhengighet og kreves absolutt

lojalitet er under press utenfra. Det trues av overgang til fast bosetting, moderne teknikk og islam. Det siste, islam, fører det kulturelle sentrum bort fra fulbenes egen kultur og over til arabisk kultur. En ser dette tydelig hos de fulbene som er fast bosatt. Den kulturelle egenart, pulaku, forsvinner. Nominelt har nomadefulbene i lange tider vært muslimer, men forfatteren klargjør hvordan islam ikke svarer til nomadenes behov, og at det derfor har vokst opp en sterkt animistisk islam hos dem. Islam er bare et dekke over en animistisk basis.

I siste delen av boka er det misjonæren som kommer til orde under denne overskrift: Christ and his Church in the Nomadic Fulbe Context. Han peker først på at de knapt 1000 kristne fulbene alene ikke har kapasitet til å nå sine 10 mill. brødre. Her ligger en oppgave både for nabostammene og kristne utenfor Afrika. Spørsmålet blir så hvordan en skal nå dem. Forfatteren siterer her et fulbeordtak: Bare den som vet hva du har spist, vet hva som er inni deg. Altså: Den som vil lære fulbene å kjenne, må bo sammen med dem. Dette vil nærmest være en forutsetning for å nå dem med evangeliet. Kassetter og radio vil være med på å åpne veien. Litteratur er foreløpig av svært liten betydning fordi nesten 100% er analfabeter. Men forfatteren nevner at fulber som søker fast bosetting ofte er interesserte i skoler. Såkalt gateevangelisering – korte besøk med vitnesbyrd o.l. slik en misjonær gjerne vil legge opp til – vil vanligvis virke mot sin hensikt fordi det bryter sterkt med ett av prinsippene i pulaku. Både når det gjelder valg av bibelsk stoff og måten det presenteres på, er det viktig å ta hensyn til pulaku. Mye bibelsk stoff vil gå rett inn i fulbenes kultur og hverdag, og leseren får gode anvisninger på hva som går inn og hva som vil være vanskeligere å forstå.

Boka inneholder også en fyldig bibliografi, indeks og en rekke spørsmål til bruk for dem som har kontakt med fulbene og vil lære dem bedre å kjenne. Spørsmålene representerer et utmerket utgangspunkt for samtale og kontakt. De er samlet i emnegrupper: Etnisk identitet, sosial struktur, ekteskap og familie, kveg, pulaku og islam.

John Gunnar Raen

Holger Bernt Hansen: Mission, church and state in a colonial setting. Uganda 1890–1924. – London: Heinemann, 1984. – XIX, 649 s.: ill.

Forfatteren har allerede skaffet seg et navn som en fremragende Afrika ekspert. Her presenteres nå hans doktoravhandling som i fjor innbrakte ham den filosofiske doktorgrad.

Fremstillingen er uhyre detaljert, uten å fortape seg i rene uvesentligheter. Det kan likevel ikke nektes at avhandlingen ville ha vunnet på en viss innstramming, bl.a. av den innledende del, selv om denne gir en vel overveiet og fornuftig begrunnelse for avhandlingens tema, struktur og metode. Underøkelsen bygger på et imponerende arkivmateriale, hentet fra arkiver i Uganda og England.

Det tema som Hansen gjør til gjenstand for sin nitide undersøkelse er bare ofret liten oppmerksomhet tidligere. Hans utførlige, utmerket disponerte og særdeles vel dokumenterte fremstilling må derfor ansees som meget fortjenestefull. Foran selve avhandlingen gis en rekke nyttige opplysninger: liste over tabeller, liste over geografiske kart, note om ortografi og glossar over afrikanske termer. Avhandlingen er inndelt i følgende seks hoveddeler som igjen er inndelt i kapitler:

Part I Introduction. Her diskuteres utførlig avhandlingens tittel, tema struktur og metode. Det er den afrikanske arena som fokuseres. Det tradisjonelle statsbegrep har ikke uten videre kunnet anvendes på situasjonen i Uganda. «Staten» er i Uganda ingen konstant størrelse i perioden 1890–1925. Den er heller ikke noen helhetlig størrelse etter europeisk mønster, men er sammensatt av afrikanske elementer (konge/høvding, landsby/region) og europeiske elementer som dels befant seg i London og dels i Uganda (The Imperial British East Africa Company, det britiske kolonidepartementet og Church Missionary Society). Heller ikke den europeiske forestilling om kirken kan overføres til Uganda. Der var det tale om personer, representanter for kirkesamfunn som gjennom lang tid ikke var etablerte samfunn i Uganda. Disse og andre kompliserte faktorer gjør Hansen klart rede for, hele veien med solid grunnlag i kildematerialet. H. har konsentrert seg om de to viktigste kirkesamfunn som virket i Uganda: den anglikanske kirke ved Church Missionary Society og den romersk katolske kirke ved the White Fathers og Mill Hill misjonærer.

Part II the Formative period: religious liberty and development in the 1890s behandler den forberedende og pregdannede periode både for misjon/kirke og for de britiske koloniherrer. (Uganda var britisk protektorat 1894–1962). Blant de viktigste spørsmål i denne del er finansielle forhold, eiendomsforhold og religionsfrihet.

Part III The material basis of church-state relations: land grants and labour services. Overskriften gir her en instruktiv anvisning av innholdet i denne hoveddelen.

Part IV Direct inputs: demands to the colonial state. Her behandles spørsmål om pliktarbeid, landeiendom, utdanning av Uganda befolkningen, sett fra

statens og kirken/misjonens posisjoner og de innviklede spørsmål om kristianisering av lover og politiske strukturer. Også problemet om fremmedgjøring tas opp her.

Part V Indirect inputs: parallelism and reciprocity in the relationship between church and state. Her behandles spørsmål som sentralisering av administrasjon kontra desentralisering, sprogproblemer osv. Denne sammenfatningen av innholdet i de fem første hoveddeler yter ikke disse rettferdighet. Fremstillingen er hele veien historisk fremadskridende og behandler mange av de samme spørsmål under forskjellige synsvinkler og skiftende forhold.

Part VI An outline of the church-state relationship in a colonial setting: summary, conclusions and evaluation. H. er en observant og skarp analytiker. Den store avsluttende del VI viser at han også behersker syntesens kunst. Her trekkes konklusjoner av vidtrekkende betydning for moderne kirke- og misjonshistorisk forskning. Det kan selvfølgelig reises innvendinger mot enkeltheter i H.'s avhandling. Det er således

en svakhet, som H. selv gjør oppmerksom på, at den katolske misjon/kirke ikke er ofret mere oppmerksomhet enn tilfellet er. Det komparative aspekt trer for sterkt tilbake, hvilket i noen grad betyr mindre dybdeboring og svakere profilering. Dette kan likevel ikke sies å utgjøre noen avgjørende forringelse av avhandlingens kvalitet. Avhandlingen er en gullgrube av pålitelig kunnskap og ny innsikt vedrørende et viktig avsnitt i afrikansk kirkehistorie, og den vil bli stående som et standardverk på sitt felt. Den metode H. anvender er meget langt fra den naivt personrettede. H. interesserer seg for institusjonen, og hans metode er analytisk-deskriptiv. Hans gjennomførelse av et stort forskningsprosjekt røper den modne forsker. Jeg gratulerer med en vellykket avhandling og gjentar det forslag jeg skriftlig har innsendt til det teologiske fakultet ved København universitet: Holger Bernt Hansen bør ved første anledning ansettes som professor i kirkehistorie med særlig plikt til å forelese i den såkalte tredje verdens kirkehistorie.

N.E.B.-H.